תם חמור ממועד וכי תימא הכי נמי כדתנן [א]ר' יהודה אומר תם חייב ומועד פטור אימר דשמעת ליה לרבי יהודה לענין שמירה דכתיבי קראי לענין תשלומין מי שמעת ליה והתניא רבי יהודה אומר יכול שור שוה מנה שנגח שור שוה חמש סלעים והנבילה יפה סלע זה נוטל חצי החי וחצי המת וזה נוטל חצי החי וחצי המת אמרת וכי מועד למה (א) יוצא להחמיר עליו או להקל עליו הוי אומר להחמיר עליו ומה מועד אינו משלם אלא מה שהזיק תם הקל לא כ"ש אלא א"ר יוחנן [א]שבח נבילה איכא בינייהו דמ"ס דניזק הוי ומ"ס [ב]פלגא והיינו דקא קשיא ליה לר"י השתא דאמרת חס רחמנא עילויה דמזיק דשקיל בשבחא יכול שור שוה חמש סלעים שנגח שור שוה מנה והנבילה יפה חמשים זוז זה נוטל חצי החי וחצי המת וזה נוטל חצי החי וחצי המת אמרת היכן מצינו מזיק נשכר שזה נשכר ואומר [1]שלם ישלם בעלים משלמין ואין בעלים נוטלין מאי ואומר וכי תימא הני מילי היכא דאיכא פסידא לניזק אבל היכא דליכא פסידא לניזק כגון שור שוה חמש סלעים שנגח שור שוה חמש סלעים והנבילה יפה שלשים זוז שקיל נמי מזיק בשבחא ואומר שלם ישלם בעלים משלמין [ג]ואין בעלים נוטלין א"ל רב אחא בר תחליפא לרבא א"כ מצינו לרבי יהודה תם משלם יותר מחצי נזק והתורה אמרה [2]ומכרו את השור החי וחצו את כספו אית ליה לר"י פחת שפחתה מיתה מחצין בחי מנא ליה [2]מוגם את המת יחצון והא אפקיה ר' יהודה לזה נוטל חצי החי וחצי המת וזה נוטל חצי החי וחצי המת א"כ נכתוב קרא ואת המת מאי וגם ש"מ תרתי: **מתני'** [ד]יש חייב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו פטור על מעשה שורו וחייב על מעשה עצמו [ה]כיצד שורו שבייש פטור והוא שבייש חייב שורו שסימא את עין עבדו והפיל את שינו פטור והוא שסימא את עין עבדו והפיל את שינו חייב שורו שחבל באביו ובאמו חייב והוא שחבל באביו ובאמו פטור שורו שהדליק את הגדיש בשבת חייב [ו]והוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור מפני שהוא מתחייב בנפשו: **גמ'** [ז]תני רבי אבהו קמיה דרבי יוחנן [י]כל המקלקלין פטורין חוץ מחובל ומבעיר א"ל [ד]פוק תני לברא חובל ומבעיר אינה משנה ואם תימצי לומר משנה [ז]חובל בצריך לכלבו [ח]מבעיר בצריך לאפרו תנן שורו שהדליק את הגדיש בשבת חייב והוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור וקתני הוא דומיא דשורו מה שורו דלא קבעי ליה אף

מצינו תם חמור ממועד. וא"ת והא ר"י אית ליה (לקמן דף מה:) לא תמות במקומה עומדת וי"ל דה"פ מצינו לא תמות חמור מלא מועד ומייתי מברייתא דשור שוה מנה כו' ומה לא מועד דחמור אין משלם אלא מה שהזיק לא תמות הקל לא כל שכן: **והתורה** אמרה ומכרו. לאו משום דלשתמע פשטיה דקרא ח"נ דקרא לא משמע כלל אלא י"ל דה"ק והתורה אמרה ומכרו וע"כ ר"י לא מפרש לקרא דלשתלם כל שעה יותר מחצי דהא שמעינן ליה לר"י דאית ליה ח"נ לקמן בפ' שור שנגח ד' וה' (ד' לו.) אמר להן לשבתות משלם נזק שלם ולימי החול משלם חצי נזק: **שורו** שבייש פטור. לער ורפוי ושבת ודמי ולדות לא חשיב משום דשמעינן ממתניתין דהחובל (לקמן דף פז.) ואע"ג דבושת נמי קתני התם מ"מ תנא הכא לדקדק הוא דומיא דשורו או שורו דומיא דידיה וכן שור שהדליק הגדיש אצטריך להכי כדאיתא בגמרא דלמילתא אחריתי לא אצטריך דפשיטא דחייב דלענין שורו מה לי שבת ומה לי חול ואגב הדליק הגדיש דמיירי בנדון בנפשו קתני חבל באביו ואמו אבל שורו שסימא את עין עבדו אצטריך שאע"פ שבעצמו חייב בשורו פטור דהא לא אשמועינן בשום משנה: **חובל** וצריך לכלבו מבעיר וצריך לאפרו. רבינו שמואל פירש דר' אבהו סבר כר"ש דאמר מקלקל בחבורה חייב ורבי יוחנן ס"ל כר' יהודה דאמר מקלקל בחבורה ובהבערה פטור וצריך לכלבו או לאפרו לא חשיב מקלקל אלא מתקן דחייב אפי' לר"י וקשה דא"כ אמאי א"ל פוק תני לברא אטו משום דס"ל כר"י מאן דמתני כרבי שמעון משתיקין ליה דכה"ג פריך בפ"ק דחולין (דף טו.) ע"כ נראה דר' אבהו ורבי יוחנן אליבא דר"ש פליגי דרבי אבהו כר"ש כדאיתא פרק האורג (שבת דף קו. ושם ד"ה חוץ) ורבי יוחנן סבר דאפי' רבי שמעון בעי תקון קצת ומיהו לא חשיב תקון שיתחייב בכך לרבי יהודה או לר"ש בשאר מלאכות דאין דרך לחבול בחבירו ליתן לכלבו ולשרוף גדיש בעבור אפר וטעמא בחובל ומבעיר כדמפרש התם בפרק האורג משום דגמר ממילה והבערת בת כהן וא"ת ואמאי מחייב רבי אבהו אע"פ שאין צריך לכלבו ולאפרו הא כיון דאין צריך כלל מלאכה שאינה צריכה לגופה היא דאע"ג דמחייב ר"ש מקלקל בחבורה מ"מ בעינן צריכה לגופה כדמוכח בריש הנחנקין (סנהדרין דף פד: ושם ד"ה מאן) ובשלהי כל כתבי (שבת דף קכא.) ובפרק כלל גדול (שם דף עה. ושם ד"ה טפי) ובשלהי ספק אכל (כריתות דף כ:) ואור"י דכל הנך סוגיות כרבי יוחנן והיא דספק אכל ופרק כל כתבי דהוי ברייתא איכא למימר דההוא תנא סבר כר"י בחדא וכרבי שמעון בחדא ועי"ל

תם חמור ממועד. דהא גבי מועד אמרינן בפ"ק (דף י:) בעלים מטפלים בנבילה דכתיב והמת יהיה לו וגו' [ה] לניזק: **הכי נמי.** דס"ל תם חמור: **כדתנן.** לקמן בפרק שור שנגח ד' וה': **ר"י אומר תם חייב.** אם שמרו שמירה פחותה וילא והזיק ומועד פטור: **דכתיבי קראי.** כדמפרש התם: **זה נוטל חצי החי.** שהוא חציו י"ב סלעין ופלגא בשביל תשלומין שלו שלא שוה אלא ה' סלעים: **תם הקל לא כ"ש.** אלמא לר' יהודה תם קל קרי ליה: **ר"מ סבר שבח נבילה דניזק הוי.** דלית להו שום שותפות: **והיינו דקשיא ליה לר"י.** דשמעינן ליה בברייתא דלקמן דקאמר יכול שור שוה ה' סלעים שנגח לשור שוה מנה כו' דהא דקאמר יכול משום דקשיא ליה הכי כיון דלדידיה ס"ל דחס רחמנא עליה דמזיק למשקל בשבחא יכול שור שוה חמש סלעים שנגח לשור שוה מנה והנבילה יפה נ' זוזים דשקיל מזיק חצי החי דהוו שני סלעים ופלגא וחצי המת דהוו שש סלעים ורביע: **אמרת וכי היכן מצינו מזיק נשכר.** שאינו מפסיד כלום דאע"ג דקאמר ר"י לעיל דמזיק שקיל בשבחא בתשלומי ח"נ מיהא איתא ומפסיד ע"ה משור החי: **שלם ישלם.** במועד כתיב אלא שני תשלומים כתב לך אחד לתם ואחד למועד לומר בעלים משלמין ואין הבעלים נוטלין: **והנבילה יפה שלשים זוז.** שהוקרה הנבילה משמתה דשקיל מזיק חמשה זוזי באותן י' זוזי שהשביחה דהא לא מטי פסידא לניזק דהוא נמי מרויח ה' דינר: **אם כן מצינו לר"י תם משלם יותר מחצי נזק.** א"כ דלא דריש ר"י פחת שפחתתו מיתה מחלין בחי מצינו בתם משלם יותר מחצי נזק והיכי דמי שור שוה כ' שנגח לשור שוה מ' והנבילה יפה כ' והוי נזק כ' ופלגא נזקא עשרה וכי פלגי חצי חי וחצי מת נוטל ניזק בחי כ"ה ובמת י' הרי [ל"ה] נמצא מזיק משלם יותר מחצי נזק דבשלמא לר"מ לא משלם אלא חצי מה שפחתתו מיתה אלא לר"י נהי נמי דהיכא דמטי חצי החי יותר מנזק שלם נפקא ליה האי דלא שקיל ניזק חצי החי מקל וחומר ממועד כדקתני לעיל מה מועד חמור אינו משלם אלא מה שהזיק תם הקל לא כ"ש אבל הכא דליכא למימר הכי דהא פחות ממה שהזיק משלם ומיהו טפי מחצי נזק איכא: **אית ליה לרבי יהודה פחת שפחתתו מיתה.** הלכך בההוא נמי מקרא נפקא ליה דלא שקיל אלא חצי נזק: **א"כ.** דלפחת שפחתתו מיתה לחוד אתא לכתוב את המת יחצון מאי וגם ש"מ תרתי דשתפיה רחמנא בשבחא: **מתני' שורו שבייש פטור.** כדקיימא לן (לעיל דף כו.) איש בעמיתו [ו] ולא שור בעמיתו: **שורו שהדליק את הגדיש בשבת חייב.** חצי נזק דמשונה הוא: **גמ' כל המקלקלין פטורין.** לענין שבת: **חוץ מחובל ומבעיר.** כדמפרש טעמא במס' שבת בפרק האורג (ג) מדאצטריך קרא למישרי מילה מכלל דשאר חובל חייב ומדאסר רחמנא שריפת בת כהן בשבת דמקלקל הוא מכלל דמקלקל בהבערה חייב כגון השורף כלי דמקלקל הוא: **אינה משנה.** דאינהו נמי פטירי: **בצריך לכלבו.** דהוי מקלקל על מנת לתקן. והא [ז](דתנן) נכרר הדס אע"פ שלא יצא משום לובע הוא דמחייב: אף

עין משפט נר מצוה

צ א ב מיי' פ"ז מהל' נזקי ממון הלכה ח סמג עשין סז טוש"ע ח"מ סי' תג סעי' ג:
צא ג טוש"ע שם בהג"ה:
צב ד ה מיי' פ"ז מהל' נזקי ממון הל' ג סמג שם טוש"ע ח"מ סי' תה סעיף א וסעי' ג:
צג ו מיי' פ"ד מהל' חובל ומזיק הל' ח ופ"א מהל' שבת הל' יז ופ"ח הלכה ז ופ"י הלכ' י ופי"ב הלכה א סמג לאוין סה ועשין עה:
צד ז מיי' פ"ח מהל' שבת הל' ז:
צה ח מיי' שם פי"ב הל' א:

רבינו חננאל

תם חמור ממועד כי המועד כתי' ביה שלם ישלם שור תחת השור, לא ידענא דהמת מזיק שקיל ליה, מאי טעמ' כתי' והמת יהיה לו אלא ללמדך שהוא לניזק והמותר ממה שהיה שוה המת והוא בחיים משלם, נמצא פחת הנבלה על הניזק ואין על המזיק כלום. ואם תאמ' בתם בפחת הנבלה משלם גם המזיק, נמצא חומרא בתם מן המועד, כי מה שאינו משלם המועד משלם התם. וכי תימ' לר' יהודה תם חמור לזה, דתנן ר' יהודה אומ' תם חייב מועד פטור כו', ואסיק' שני התם דכתיבי קראי, אבל לעניין תשלומין לא אמר ר' יהודה. ועוד, והתניא ר' יהודה אומ' יכול שור שוה מנה שנגח שור שוה ה' סלעים והנבלה יפה סלע כו', ונדחו דברי רבא. ופירק ר' יוחנן פחת נבלה דברי הכל דניזק הוי, ושבח נבלה איכא בינייהו. ר' מאיר סבר דניזק הוי ור' יהודה פלגי, והיינו דתני בברייתא דקא קשיא לר' יהודה השתא דאמרי' חס רחמ' עליה דמזיק ולא שקיל בפחיתא ושקיל בשבחא, יכול שור שוה ה' סלעים שנגח שור שוה ק' והנבלה יפה נ' זוז, חולקין חצי החי וחצי המת, שנמצא המזיק נוטל יותר מדמי שורו כולו, היכן מצינו מזיק נשכר, ואמ' שלם ישלם. מאי ואמ', וכי תימ' הני מילי דאמרת היכן מצינו מזיק נשכר הני מילי היכא דאית ליה פסידא לניזק שלא יהא מפסיד וזה נשכר, אבל היכא דלית ליה פסידא לניזק, כגון שור שוה ה' סלעים, שהן כ' זוז, שנגח שו[ר] שוה ה' סלעים ושבחה הנבלה ושוה ל' זוז דשקיל האי כ"ה זוז והאי כ"ה זוז, נמצא המזיק נוטל דמי שורו כולו ותוספת ה' זוז, לפיכך כתי' שלם ישלם הבעלים משלמין ולא נוטלין. **אמ' ליה רב אחא בר תחליפא לרבא,** לדידך דאמרת דילמ' כי חס רחמ' עליה דמזיק דשקיל בשבחא היכא דלית ליה פסידא לניזק אבל היכא דאית ליה פסידא לניזק לא, מדגלי רחמנא גבי מועד שלם ישלם תשלומי מעלי' מכלל דתם אע"ג דמפסיד ניזק תשלומי הוו. אימא אם משלם לו חד זוזא תשלומי הוו וחולק עמו במת ובחי, ואע"פ שזה מפסיד יהיה זה נשכר. אמ' ליה לר' יהודה פחת שפחתתו מיתה מחצין בחי, כלומ' המזיק משלם ההיזק, ואם אין שם ההיזק אין למזיק כלום. **אמר רבא אחא בר תחליפא לרבא,** לדידך דאמרת לר' יהודה פחת שפחתתו מיתה פלגי, נמצא תם משלם יתר מחצי נזק כגון שור שוה ר' שנגח שור שוה ר' והנבילה יפה נ' זוז נמצא חצי נזק ע"ה פחתה הנבלה ואינה שוה עכשיו אלא ל' זוז, לר' יהודה דאמ' פלגי חייב המזיק לשלם לניזק פ"ה זוז נמצא משלם יתר על חצי נזק י' זוז. ופריק כל כי האי גוונא אית ליה לר' יהודה פחת שפחתתו מיתה מחצין בחי. **לישנא אחרינא** אם

רבינו חננאל (המשך)

כן שחולק הניזק והמזיק השור החי והמת פעמ' שישוה השור החי ש' והמת היה שוה ר' והנבלה יפה נ' זו[ז] הניזק נוטל מן החי ק"נ ומן הנבלה כ"ה הכל קע"ה והנזק לא היה אלא ק"נ זוז שהנבלה היתה שוה נ' זוז עכשיו נמצא תם משלם יתר מחצי נזק. ופרק' אית ליה לר' יהודה פחת שפחתתו מיתה מחצין בחי. מנא ליה, מגם את המת יחצון. הא אפקיה ר' יוחנן אליבה דר' יהודה דאית ליה למזיק בשבח נבילה. ופרק' אם כן לכתוב קרא ומכרו את החי וחצו את כספו וגם את המת ולישתוק, והוה אמינא בזמן שנגח שור שוה ר' לשור שוה ר' והנבילה לא יפה כלום דמקיימא חלוקה חצי בחצי בחי ובמת, אבל בזמן דלא מקיים האי והאי לא. כתב יחצון מכל מקום הנזק, לאשמועינן פחת שפחתתו [מיתה] מחצין בחי. **ואית** מאן דמפיק האי סברא מוגם, ואמ' אתין וגמין רבויין אתא גם לרבות שור שוה ש' שנגח שור שוה ר' והנבילה יפה נ' זוז ומחצין בחי הנזק והוא פחת שפחתתו מיתה, וכן כל נזק כיוצא בו זולתי שור שוה ר' שנגח שור שוה ר' והנבילה יפה כלום מחצין המת והחי בלבד. **מתני'.** יש חייב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו כו'. שורו שחבל באביו ובאמו חייב, הוא שחבל באביו ובאמו פטור. וכן שורו שהדליק את הגדיש כו'. **תני ר' אבהו קמיה דר' יוחנן כל המקלקלין,** פי' בשבת, פטורין חוץ מחובל ומבעיר. אמ' ליה חוץ מחובל ומבעיר אינה משנה, אלא כל המקלקלין פטורין אפי' חובל ומבעיר בכללם הכל פטורין. אם תימצא לומ' משנה, חובל כגון שהכה בהמה וכיוצא בה והרגה בצריך לכלבו, מבעיר בצריך לאפר. ואינן מקלקלין, לפיכך חייבין, אבל כל חובל ומבעיר שהוא מקלקל פטור. ואקשי' ממתני' שורו שהדליק את הגדיש חייב כו'.

מסורת הש"ס

א) לקמן מה:, ב) [ע' תוס' כתובות ל: בד"ה רב אשי], ג) שבת קו., ד) [שבת שם. ביצה יב: יבמות עז: סנהדרין סב:], ה) [שמות כא], ו) [ויקרא כד], ז) [נ"ל דתניא שבת קו:],

תורה אור השלם

1. אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה לּוֹ: שמות כא לו
2. וְכִי יִגֹּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ וָמֵת וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן: שמות כא לה

הגהות הב"ח

(א) גמ' למה יצא להחמיר: (ב) רש"י ד"ה חוץ מחובל וכו' בפרק האורג. נ"ב ד' קו ע"א:

מוסף רש"י

חוץ מחובל. באדם דמקלקל הוא וחייב, דתנן (לקמן פז.) החובל בחבירו בשבת פטור מלשלם מפני שנדון בנפשו (שבת קו.). **ומבעיר.** את הגדיש מקלקל הוא וחייב, כדתנן והוא שהדליק את הגדיש פטור מן התשלומין מפני שנדון בנפשו (שם). **פוק תני לברא.** דטעות הוא (סנהדרין סב.). **אינה משנה.** לא נשנית מעולם בבית המדרש (ביצה יב:) דאם מקלקל הוא פטור (שבת קו.). **בצריך.** לדם היוצא מן החבלה, לכלבו. ואם מקלקל הוא אלא נחבל, מתקן הוא אלא הכלב (שם).